

Ἡ παραβολή τοῦ Ἀσώτου: Ψυχογραφήματα τῶν δύο ἀδελφῶν

ΕΙΝΑΙ Η ΠΑΡΑΒΟΛΗ τῆς εὐσπλαχνίας καὶ τῆς ἀπεριόριστης ἀγάπης τοῦ οὐράνιου Πατρός πρὸς τὸν ἁμαρτωλὸ ἄνθρωπο, ἡ ὁποία μοιάζει τόσο περιεκτική, ὥστε συχνὰ ὑποστηρίζεται πὺς συμπεριλαμβάνει ὅλο τὸ περιεχόμενο τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Ὁ σκοπὸς τῆς παραβολῆς εἶναι σωτηριολογικός, ἀφοῦ ἀναφέρεται κατ' οὐσίαν στὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς «ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψεως».

Ἀφετηρία καὶ σκοπὸς τῆς μελέτης τῆς παραβολῆς εἶναι ἡ ἐκκλησιαστικὴ θεώρηση τοῦ ἀνθρώπινου δράματος μέσα ἀπὸ τὸ σχῆμα τῆς πτώσεως, τῆς ἀφυπνίσεως καὶ τῆς ἐπιστροφῆς στοὺς κόλπους τοῦ οὐράνιου Πατρός. Ἔχουμε τὴν ἀνάδειξη τῶν ψυχικῶν διαδικασιῶν οἱ ὁποῖες συντελοῦνται στὸν ἄνθρωπο κατὰ τὴν πορεία τῆς μετανοίας καὶ φωτίζει πτυχές αὐτῆς τῆς διαδρομῆς.

Α. Ἡ πορεία τοῦ Ἀσώτου υἱοῦ σέ ἑξὶ ψυχολογικά στάδια:

(α) Ἡ ψυχολογική (καὶ πνευματική) χειραφέτηση ἀπὸ τὴν πατρικὴ αὐθεντία. Τὸ αἶτημα τοῦ νεώτερου υἱοῦ τῆς παραβολῆς δέν κατανοεῖται ὡς μιὰ νεανικὴ ἀταξία, ἀλλὰ ὡς ἓνα γεγονός πού ἀποσκοπεῖ στὴν ἀνεξαρτησία καὶ στὴν ψυχολογικὴ αὐτοτέλεια τῆς προσωπικότητάς του. Αὐτὴ ἡ ἀπαίτηση μιᾶς κάθετης ρῆξης μέ τὴν πατρικὴ αὐθεντία δέν λαμβάνει ὑπόψη της ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ πατρός ἔχει χαρακτηριστὴ ἀρχετυπικὸ. Γιά τὸν λόγο αὐτό ἡ ἀπόλυτη χειραφέτηση εἶναι μιὰ ἐπιδίωξη οὐτοπικὴ. Ἡ ἐπιδίωξη τῆς ἀπόλυτης χειραφετήσεως, σύμφωνα μέ τὸ ψυχχαναλυτικὸ σκεπτικὸ, δέν ὁδηγεῖ πρὸς τὴν ἐλευθερία, ἀλλὰ πρὸς τὴ μόνωση.

(β) Ἡ ἀποξένωση καὶ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴ δική του ἀτομικότητα. Ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ νέου ἀπὸ τὴν πνευματικὴ αὐθεντία συνοδεύεται ἀπὸ τὴν ἀποξένωση ἀπὸ τὸ οἰκεῖο περιβάλλον, ἡ ὁποία ἰσοδυναμεῖ μέ μιὰ φυγὴ ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ἀτομικότητά του. Λέγει ἡ ἐκκλησιαστικὴ

Β. Ἡ πορεία τοῦ πρεσβύτερου ἀδελφοῦ σέ τρία ψυχολογικά στάδια:

(α) Ἡ ψυχικὴ ἀντίσταση καὶ ἐπιθετικότητα. Ἡ ἀντίδρασή του στὰ νέα πού ἀκούσε εἶναι ἐπιθετική: «Ὡργίσθη καὶ οὐκ ᾔθελεν εἰσελθεῖν». Πρόκειται γιά μιὰ ἀψιθυμική, ἀντανάκλαστική συμπεριφορά, ἡ ὁποία φανερώνει ἀντίδραση προελθοῦσα ἀπὸ μιὰ ἀσυνείδητη διαδικασία, γεγονός πού δείχνει τὴν ὑπαρξὴ ἀπωθημένων αἰσθημάτων ἐνοχῆς. Ἐνῶ ἀπωθοῦσε κάθε αἶσθημα ἐνοχῆς, ἡ ἐπιστροφή, ὅμως, τοῦ ἀδελφοῦ του προκαλεῖ ἀσυνείδητη ἀντίδραση τῆς προσωπικῆς του ἐνοχῆς, ἡ ὁποία γεννᾷ ἀντίσταση καὶ ἐπιθετικότητα.

(β) Ἡ προβολὴ τῆς ἐνοχῆς του. Ἡ ἐπιθετικότητά του ὑπάκουον υἱοῦ κατευθύνεται πρωτίστως πρὸς τὸν πατέρα του, πού τὸν κατηγορεῖ γιά σκληρότητα καὶ στενοκαρδία ἀπέναντι σέ ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἦταν πάντα συνεπής, ἐργαζόταν γι' αὐτόν καὶ ποτέ δέν παραβίασε ἐντολὴ πατρικὴ. Ὁ πατέρας καταγγέλλεται ἀπὸ τὸν πρεσβύτερο υἱὸ τοῦ ὡς ἐνοχος. Αὐτὴ ἡ μομφὴ δέν εἶναι κάτι ἄλλο ἀπὸ τὴν προβολὴ τῆς ἐνοχῆς τοῦ καταγγέλλοντος πρὸς τὸ πρόσωπο τοῦ πατρός του.

(γ) Ἡ ἐπιθυμία ἀφέσεως τῆς ἐνοχῆς του. Καὶ ὁ πρεσβύτερος υἱὸς ἐπιθυμεῖ ἀσυνείδητα νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν προσωπικὴ του ἐνοχή. Ὅμως δέν ἐπιτρέπει στὸν ἑαυτὸ του διὰ τῆς ἀπωθήσεως νὰ ἐπέλθει. Ἡ ἐπιθετικότητά πρὸς τὸν πατέρα καὶ τὸν ἀδελφὸ του στὴν οὐσία ἀποτελεῖ διαμαρτυρία καὶ ἀντίδραση κατὰ τοῦ ἴδιου τοῦ τοῦ ἑαυτοῦ. Ὅμως, μέσα ἀπὸ αὐτὴ τὴ δοκιμασία ὑπάρχει ὁ μύχιος πόθος τῆς ἀφέσεως τῆς ἐνοχῆς.

Συμπερασματικά, στὰ πρόσωπα τῶν δύο υἱῶν συναντοῦμε δύο θρησκευτικούς τύπους ἀνθρώπων: Καὶ οἱ δύο βρίσκονται στὸ πλαίσιο τῶν ἀσυνείδητων ψυχικῶν διαδικασιῶν, πού ὑπογραμμίζουν τὸ οὐσιαστικὸ πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου, αὐτὸ τῆς προσωπικῆς ἐνοχῆς. Στὸ πρόσωπο τοῦ Ἀσώτου ἐντοπίζουμε μιὰ πορεία λυτρώσεως ἀπὸ τὴν ἐνοχή, ἐνῶ στὸ πρόσωπο τοῦ πρεσβύτερου υἱοῦ ἀναγνωρίζουμε τὸ ἀδιέξοδο τῆς ἀπωθήσεως τῆς προσωπικῆς ἐνοχῆς.

κή ύμνογραφία: «Ἐξω ὁλος ἐμαντοῦ γεγονώς φρενοβλαβώς, προσεκολληθήν τοῖς παθῶν ἐφευρέταις...». Ὁ ὕμνωδός ἀποκαλύπτει μέ σαφήνεια τόσο τή νευρωτική διάσταση τῆς φυγῆς, ὅσο καί τήν ἀπώλεια τοῦ ἑαυτοῦ πού συνεπάγεται ἡ ἐπιλογή αὐτή: Ψυχική καί πνευματική ἀποδιοργάνωση τοῦ ἀτόμου, τό ὁποῖο ἐκπίπτει ἀπό τό εἶναι του, βιώνοντας τήν τραγικότητα τῆς ἀμαρτίας. Ἡ ἀμαρτία ἐδῶ δέν νοεῖται ὡς μιὰ κάποια παρακοή ἐπὶ ἐνός νόμου, ἀλλά ὡς ὁ χωρισμός καί ἡ ἀπόσταση ἀπὸ τόν Θεό.

(γ) Ἡ διάσπαση καί ὁ διασκορπισμός τῆς ἐσωτερικότητας. Ἡ ἀπόφαση τῆς φυγῆς ἀπὸ τήν πατρική οἰκεία ὡς μιὰ κίνηση χειραφέτησης δηλώνεται χαρακτηριστικά στό εὐαγγελικό κείμενο μέ τή φράση «καί συναγαγὼν ἅπαντα». Παρότι ἡ φυγή ἀποσκοπεῖ στή συγκρότηση τοῦ ἑαυτοῦ, ἡ διήγηση μαρτυρεῖ πῶς ὁ νέος πορεύθηκε πρὸς ἀντίθετη κατεύθυνση: «Καί ἐκεῖ διεσκόρπισε τήν οὐσίαν αὐτοῦ ζῶν ἄσώτως... καί αὐτός ἤρξατο ὑστερεῖσθαι». Σκόρπισμα καί δαπάνη τοῦ ἑαυτοῦ, ἀντί γιὰ συγκρότηση καί αὐτοτέλεια. Καταλήγει σέ κατάσταση πτωχείας· ἀκόμη δέ δουλείας καί πείνας, βόσκοντας χοίρους καί ἐπιθυμῶντας νά καλύψει τήν ὑστέρησή του μέ τήν τροφή τους.

(δ) Ἡ ἀφύπνιση καί ἐπιστροφή στόν ἑαυτό του. Ἡ πραγματικότητα τῆς στέρησης, παρὰ τό ἀρνητικό της περιεχόμενο, ἀποτελεῖ μιὰ πρόκληση γιὰ τό ἄτομο, ἀφοῦ προκαλεῖ ὄχι μόνο συνειδητές, ἀλλά καί ἀσυνείδητες διεργασίες. Ἡ στέρηση δέν προκαλεῖ ἀπαραίτητα μόνο ἀρνητικές ψυχικές διεργασίες, ἀλλά καί θετικές, ἀφοῦ μπορεί νά γίνει ἡ ἀφορμή πρὸς κινητοποίηση καί δράση. Αὐτό συνέβη καί στήν περίπτωση τοῦ Ἀσώτου. Τό ἀδιέξοδό του τόν κατευθύνει στό νά ἐπανεύρει τήν ἀτομικότητά του, νά ἐπιστρέψει στόν ἑαυτό του: «Εἰς ἐαυτόν ἐλθών», ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τή βάση τῶν ἀποφάσεων τοῦ Ἀσώτου. Εἶναι στήν πραγματικότητα ἡ ἀφετηρία τῆς ἐπιστροφῆς του στήν πατρική οἰκία. Ἡ ἐπάνοδος στόν ἑαυτό δέν εἶναι μιὰ διαδικασία εὐκόλη καί ἀνώδυνη, ἀφοῦ ἀπαιτεῖ τήν ἐνεργοποίηση τῆς πνευματικῆς λειτουργίας τῆς αὐτοθεώρησης, δηλαδή τῆς συνειδητοποίησης τῆς ἀτομικότητας ἐντός τῶν πλαισίων τῆς ἀμαρτίας. Ἀπό ψυχολογι-

κῆς, ὅμως, ἀπόψεως ἀναγνωρίζουμε τήν ἔννοια τῆς «ἐναντιοδρομίας» (Jung). Ἡ ἀκραία ἐξωστρεφῆς δράση τοῦ Ἀσώτου, πού ἔφτασε μέχρι τοῦ σημείου τοῦ διασκορπισμοῦ καί τῆς στερήσεως, μεταστρέφεται σέ ἐσωστρεφή ψυχολογική καί πνευματική λειτουργία. Ἡ ἀνάμνηση τῆς πατρικῆς αὐθεντίας δίδει μιὰ δυνατότητα ἄρσεως τοῦ ἀδιέξοδου. Ἡ ἀναγνώριση ἀπὸ τόν Ἀσωτο τοῦ ὑπαρξιακοῦ νοήματος τῆς σχέσεώς του μέ τόν Πατέρα εἶναι ικανή νά δώσει προοπτική στόν τραγικό βίο τοῦ νέου.

(ε) Ἡ συνειδητοποίηση καί ἀναγνώριση τῆς προσωπικῆς ἐνοχῆς. Ὁ Ἀσωτος τῆς παραβολῆς ἐπιστρέφει στόν ἑαυτό του, ἀφοῦ πρῶτα περᾶσει ἀπό τό στάδιο τῆς αὐτοθεώρησης. Τότε μόνο ἀποφασίζει τήν ἐπιστροφή στόν πατέρα του: «Ἀναστάς πορεύσομαι πρὸς τόν πατέρα μου καί ἐρῶ αὐτῷ· Πάτερ ἡμαρτον εἰς τόν οὐρανόν καί ἐνώπιόν σου». Ἡ αὐτοθεώρηση προβάλλει ὡς ἀπαραίτητη προϋπόθεση, γιὰ νά βιωθεῖ αὐθεντικά ἡ ἐνοχή. Ἀποτελεῖ μιὰ κύρια ψυχοθεραπευτική ἐπιδίωξη κατὰ τή διάρκεια τοῦ ψυχαναλυτικοῦ διαλόγου ἡ θεώρηση τῆς ἀτομικότητας ἐκ μέρους τοῦ ἐσωτερικῶς διχασμένου ἀνθρώπου. Πολύ περισσότερο ἡ ἀρχετυπική διαδικασία τῆς παραδοχῆς καί τῆς ὁμολογίας τῆς ἐνοχῆς τοῦ Ἀσώτου ἀφορᾷ καί καθορίζει τόν ποιμαντικό τρόπο ἀσκήσεως τοῦ μυστηρίου τῆς ἐξομολογήσεως.

(ς) Ἡ βίωση τῆς αὐτομειώσεως καί τῆς ἡθικῆς μειονεξίας. Ὁ ἄσωτος κατανοεῖ τήν πτώση στήν ὁποία τόν ὁδήγησαν οἱ ἐπιλογές του. Αὐτή ἡ συνειδητοποίηση τῆς πτώσης βιώνεται ὡς ἀτομική ἀπαξία, ὡς ἡθική καί ἀξιολογική μειονεξία: «Οὐκ ἔτι εἰμί ἄξιος...». Ἡ αὐτομείωση ὡς ὑπαρξιακή ἐμπειρία συνδέεται πάντοτε μέ τήν ἔννοια τῆς ἐνοχῆς. Ὁ Ἀσωτος σχεδιάζει μιὰ ἐπιστροφή στήν πατρική οἰκία μέ ἄλλους ὁρους ἀπὸ αὐτούς πού ἴσχυαν γιὰ ἐκεῖνον πρὶν ἀπὸ τή φυγή. Ἡ ἀπόφαση αὐτή καταδεικνύει τήν πνευματική μετουσίωση τοῦ βάρους τῆς προσωπικότητας, τήν ὀριστικοποίηση δηλαδή τῆς μετάνοιάς του. Ὁδηγεῖται σέ ἓνα φρόνημα ταπεινό, ἀποτελέσμα τῆς βίωσης τῆς προσωπικῆς ἐνοχῆς, τῆς ἀνάληψης δηλαδή τῆς εὐθύνης τῶν ἀτομικῶν ἐπιλογῶν. Κάνει δημόσια ὁμολογία τῆς μετάνοιάς του.